

تجارب طراحی فضای شهری در ایران

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

قطب علمی طراحی شهری دانشگاه شهید بهشتی

وزارت راه و شهرسازی

معاونت شهرسازی و معماری

دفتر معماری، طراحی شهری و بافت های واجد ارزش

سرشناسه: پاکزاد، جهانشا، ۱۳۲۸. عنوان و نام پدیدآور: فرایند طراحی فضای شهری در ایران / مؤلف جهانشاه پاکزاد؛ به سفارش وزارت راه و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، مشتمل بر: تهران: آرمانشهر، ۱۳۹۹. مشخصات ظاهری: ۳۴۸ص: جدول، نمودار: ۱۵* ۱۵ س م شابک: ۹-۶۳-۶۲۴۸-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فایادداشت: واژه نامه یادداشت: کتابنامه: صفحه ۳۴۳-۳۴۶ موضوع: شهرسازی- ایران- طرح و برنامه ریزی موضوع: Urban planning- Iran-Design شناسه افزوده: ایران، وزارت راه شهرسازی. معاونت شهرسازی و معماری رده بندی کنگره: HT ۱۶۹ رده بندی دیویی: ۳۰۷/۱۲۱۶۰۹۵۵ شماره کتابشناسی ملی: ۶۲۲۲۵۸۴

عنوان: فرآیند طراحی فضاهای شهری در ایران

مؤلف و مدیر طرح: جهانشاه پاکزاد

اعضای گروه پژوهش: الناز امیر هدایی، مرجان بابایی، الهام سوری، مهین راد، فرناز فرشاد، تسایه فرید طهرانی

ناظر فنی: عادل گنجور

صفحه آرا و گرافیکست: آرش فتح جلالی

طراح جلد: مهسا اعرابی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۹

ناشر: انتشارات آرمانشهر

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ: سارنگ

بهاء: ۸۹۵۰۰ تومان

مرکز توزیع:

نشانی: تهران- خیابان انقلاب- خیابان دوازده فروردین - خیابان شهدای ژاندارمری غربی بن بست مرکزی پلاک ۱

تلفکس: ۶۶۹۶۱۹۲۰ - ۶۶۹۷۲۸۷۱

شابک: ۹-۶۳-۶۲۴۸-۶۰۰-۹۷۸

www.armanshahr pub.ir

تمامی حقوق نشر این اثر برای وزارت راه و شهرسازی محفوظ است.

پیشگفتار ■■■

تا مدت‌ها پس از شکل‌گیری طراحی شهری، این حرفه به عنوان یک ادامه‌دهنده‌ی زیبایی‌شناسانه شناخته می‌شد که هدف آن، افزایش کیفیت کالبدی و از این طریق، افزایش کیفیت زندگی مردم شهر بود؛ اما به مرور، آن و با بررسی نتایج و آثار تجارب گذشته، ابعاد اجتماعی، ادراکی و محیط‌زیستی نیز برای دستیابی به کیفیت شهری بهتر به طراحی شهری اضافه شدند. در ابتدای امر، طراحی شهری رشته‌ای مانند معماری پنداشته می‌شد که محصولی قطعی و کالبدی دارد و وظیفه‌ی طراح پس از ارائه طرح به کارفرما، اجرای آن خاتمه می‌یابد؛ اما اکنون، طراحی شهری یک فرایند بلندمدت و برگشت‌پذیر در نظر گرفته می‌شود که موفقیت و اجرایی شدن آن نیازمند تکرار و تلاش به فرایند طراحی است.

با شکل‌گیری رسمی رشته طراحی شهری در ایران تا سال‌ها، هدف اصلی تنها بهبود کالبد، نرم‌افزارهای شهری بود و نتیجه آن، طرح‌های متعددی بود که یا عملیاتی نمی‌شد یا به هدف اولیه خود دست پیدا نمی‌کرد. عدم توجه به زمینه و جنبه‌های سیرک‌بدی، نبود واقع‌بینی و مشکلات اجرایی و مدیریتی از جمله مسائل و مشکلاتی هستند که تا اکنون نیز گریبان‌گیر طرح‌های طراحی شهری در ایران، به تبعی توجهی به رفع این مشکلات سبب شده که طرح‌های طراحی شهری پس از تدوین در قالب اسنادی در بایگانی ادارات باقی مانده و اجرایی نشده‌اند. در سال ۱۳۹۲، با بررسی طرح‌هایی که با نظارت دفتر معماری، طراحی شهری و بافت‌های واجد ارزش و توسط مهندسین مشاور برای شهرهای مختلف تهیه شده‌اند، مشخص شد که تنها تعداد معدودی از آن‌ها به مرحله اجرا رسیده‌اند. به همین سبب، ریشه‌یابی این مسئله در راستای افزایش کارایی و تحقق‌پذیری طرح‌ها، ضروری به نظر می‌رسید و مسئولیت این امر به قطب علمی طراحی شهری دانشگاه شهید بهشتی محول شد.

تحقق پذیری طرح، فرایندی است که طی آن، سیاست، برنامه یا تصمیم با موفقیت به اقدام تبدیل شود؛ در واقع، تحقق پذیری تنها به مرحله نهایی و اجرای طرح مربوط نمی شود بلکه خود در برگیرنده فرایند تعامل، توسعه، نظارت و کنترل است. بخشی از موانع تحقق پذیری وابسته به چگونگی تعریف طرح ها و عملکرد مشاور است و بخش دیگر به فرایند و متدولوژی انجام کار بستگی دارد؛ بنابراین لازم است که در تمام مراحل تهیه طرح، مسئله تحقق پذیری مدنظر قرار گیرد. در این پژوهش، مسائل و مشکلات فرایند طراحی شهری و علل شکل گیری آن ها در ابعاد مختلفی چون مراحل فرایند، تحقق پذیری، تعریف مسئله و طرح، انتخاب مشاور و عقد قرارداد، مورد بررسی قرار می گیرد. این مسائل و مشکلات در هر مرحله به صورت مجزا ریشه یابی شده و راه حلهایی، منظور اصلاح آن ها ارائه می شود. کتاب حاضر، پژوهشی ارزشمند در زمینه آسیب شناسی و ارزیابی عمده مسائل طرح های طراحی شهری است و هدف آن، ایجاد زمینه ای برای افزایش تحقق پذیری طرح هاست. در همین راستا شرح خدمات و چک لیستی پیشنهادی را ارائه می کند تا راه هایی برای تصمیم گیران و مسئولان این حوزه باشد.

هدف از چهارچوب کلی معرفی شده برای شرح خدمات طرح های طراحی فضای شهری، برداشتن گامی در راستای عملیاتی کردن و ارتقاء کیفیت طرح هاست؛ اما تحقق این امر، در مرحله اول، نیازمند آگاهی و اطلاع رسانی به دست اندرکاران مربوطه و سپس، همکاری دستگاه های اجرایی و نظارتی است. آگاهی بخشی به مشاوران و آموزش آن ها در راستای اجرای این مفاهیم، نخستین گام در این مسیر است که باید با نظارت و همکاری دستگاه های اجرایی و کارفرما همراه شود. در واقع، اجرای این مفاهیم نیازمند همکاری و تعهد تمام عوامل مؤثر در مراحل تهیه طرح است. امید است که به کارگیری این توصیه ها به افزایش کیفیت و تحقق پذیری طرح ها، طراحی شهری بیانجامد و این طرح ها از قالب اسنادی کتابخانه ای به طرح های اجرایی تبدیل شوند و کیفیت فضاهای شهری را ارتقا بخشند.

در خاتمه، لازم است از تلاش سالیان و خدمات ارزشمند علمی استاد فرزانه، آقای دکتر جهان شاه پاکزاد و همکاران گرامی ایشان در تحقیق و تدوین این اثر و نیز سایر خدمات علمی - تخصصی ایشان تاکنون به وزارت راه و شهرسازی و جامعه شهرسازی کشور تقدیر و تشکر نمایم.

فرزانه صادق مالواجرد

معاون شهرسازی و معماری

و دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران